

Rui

Herbert Fonteijsne

Inleiding

Vogels behoren tot de gewervelde dieren. Net als de zoogdieren zijn zij warmbloedig. Doordat ze veren bezitten, onderscheiden zij zich van alle andere dieren. De mogelijkheid om te vliegen is geen eigenschap van vogels alleen. Insekten, vleermuizen en vliegende hagedissen hebben eveneens een dergelijke manier van voortbewegen. Geen van deze dieren bereikt echter een vaardigheid die lijkt op die van de vogels. Werkelijk alle organen van vogels zijn aangepast aan het vliegen. Zelfs de stofwisseling en het gedrag hebben ten voordele van het veroveren van het luchtruim aanpassingen ondergaan.

Functies en soorten veren

Een veer is in het dierenrijk een unieke constructie. Het is beslist de moeite waard om zo'n veer eens goed te bekijken en de ingenieuze bouw hiervan te bewonderen. Een vogellichaam is voor het grootste deel bedekt met veren. We kunnen de veren in twee groepen verdelen, de contourveren en de donsveren. Het verenkleed heeft voor een vogel een enorme betekenis. Het zorgt onder andere voor warmte en isolatie, draag- en stuurvermogen, aerodynamische kwaliteiten, kleur- en signaalwerking en bescherming tegen water. Deze functies kunnen niet allemaal worden verricht door één soort veer. Voor het vliegen zorgen de veren met gesloten vlag -verreweg de grootste veren. Deze veren geven de vogel tevens zijn vorm en kleur. Eronder zitten vaak kleinere veertjes zonder een echte vlag, die zorgen voor de nodige warmte. In het begin hebben nestjongen uitsluitend dit type kleine veertjes.

Het nut van rui

Volwassen vogels ruien op gezette tijden om afgesleten veren te vervangen of om zich een speciaal prachtkleed aan te meten. Dat maakt ze voor een partner aantrekkelijker, bovendien speelt het een aanzienlijke rol bij de hofmakerij. Het ruien kan plaatsvinden voor, gedurende of na de broedtijd. Het wisselen van het verenpak mag op het vliegvermogen en op de warmtehuishouding geen al te grote invloed hebben. Daarom

is het over het algemeen een uiterst traag en geleidelijk proces. Zeker bij die soorten die het moeten hebben van vliegen om aan hun voedsel te komen. Zo neemt het ruien bij roofvogels wel één tot twee jaar in beslag.

Om moeilijkheden te voorkomen, worden niet van een bepaald lichaamsdeel alle veren gelijktijdig geruid. De stuur- en slagpennen worden in paren vervangen -voortdurend één rechts en één links- om zo het vliegvermogen te behouden.

De rui begint met activering van de papil in het veerzakje: in de huid gaat een nieuwe veer groeien. Ook als een veer verloren gaat, groeit er een nieuwe voor in de plaats. Derhalve worden de slagpennen van vogels in gevangenschap gekort en niet uitgetrokken.

Rui bij verschillende soorten

Verschillende vogelsoorten verliezen in één klap al hun slagpennen, zoals bijv. eenden en ganzen. Er moeten dan tussen de 3.000 en 5.000 veren per vogel vervangen worden. Deze soorten verwisselen hun verenkleed na de broedtijd, tenzij het samengaan van de voortplanting plus de rui een te grote hoeveelheid energie zou vergen. Er zijn dus vogels die in een bepaalde periode niet in staat zijn om te vliegen. Eenden zijn dan schuw en hebben de neiging om zich in het riet te verbergen. Hun voornaamste verdedigingsmiddel -het wegvliegen- missen ze immers. Daarom trekken onder andere eenden voor de ruitijd naar gebieden die rijk zijn aan voedsel en zoveel mogelijk bescherming bieden.

Sommige soorten hebben een speciale rui-trek. Zo komen er tienduizenden Tafeleenden van ver buiten onze grenzen naar het IJsselmeer en vooral Markermeer om daar te ruien. Deze rui-trek heeft niets met de trek van broed- naar overwinteringsgebied te maken.

Een algehele rui heeft ook zijn voordelen, bijv. de gelegenheid om van kleur te veranderen. Het is namelijk zo dat veren tijdens hun groei kleurstoffen meekrijgen. Zo is het bekend dat er vogelsoorten zijn waarvan de opvallend gekleurde mannetjes gedurende de zomer hun prachtkleed vervangen door asgriuwe veren, waardoor ze sterk op een vrouwtje kunnen gaan lijken. Overigens, de wijfjes ruien ook, maar dat is veel minder opvallend omdat alle veren ongeveer dezelfde kleur hebben. Het gewijzigde gedrag en de schutkleur zijn tijdens de rui een goede bescherming. De ruiperiode kan één tot zes maanden duren. Bij de grotere vogels duurt dit meestal het langst. Binnen een soort kunnen er grote verschillen voorkomen, bijv.

de Boerenzwaluw. Onze noordelijke vogels laten geen veer vallen voor ze beginnen aan hun lange trektocht naar Afrika. Soortgenoten die in Azië leven, en die niet of nauwelijks trekken, ruïen al in de zomer.

Er zijn vogels die zonder te ruïen hun verenkleed veranderen. Een prima voorbeeld hiervan is bijv. het mannetje van de Huis-
mus. Het hele winterseizoen heeft hij een zwarte keelvlak, maar je ziet deze pas goed in het voorjaar, wanneer de lichte veertoppen afgesleten zijn.

Op dezelfde manier krijgt een mannetje Keep zijn prachtige zomerkleed. Na de broedperiode wordt hem tijdens de rui een nieuw verenpak aangemeten. Na voltooiing hiervan is hij veranderd in een tamelijk onopvallende vogel met een bruin uiterlijk, maar in de loop van de winter slijten de gele puntjes aan de veren weg waardoor het glimmende zwart van het mooi gekleurde pakje weer te voorschijn komt.

Literatuur

- Burton, R., 1990. Vogels over de vloer. Bosch en Keuning, Baarn.
- Eenkhoorn, G.J., 1990. Vogels, hoe leven ze. K.N.N.V., Utrecht.

Herbert Fontejne, Aart van der Leeuwstraat 26 II, 2025 NV, Haarlem. Tel. 023-373525.

Roofvogels, zoals Wespendieven, doen vaak jaren over de rui. Tekening: Guido van Leeuwen.

